

University of Groningen

De rol van vergelijkingsmotieven in de relatie tussen persoonlijkheid en het gekozen vergelijkingsniveau

Eggens, L.; Hendriks, A. A. J.; Bosker, R. J.; Van der Werf, M. P. C.

Published in:
 Pedagogische Studiën

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 2011

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Eggens, L., Hendriks, A. A. J., Bosker, R. J., & Van der Werf, M. P. C. (2011). De rol van vergelijkingsmotieven in de relatie tussen persoonlijkheid en het gekozen vergelijkingsniveau. *Pedagogische Studiën*, 88(3), 146-160.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De rol van vergelijkingsmotieven in de relatie tussen persoonlijkheid en het gekozen vergelijkingsniveau¹

L. Eggens, A. A. J. Hendriks, R. J. Bosker en M. P. C. van der Werf

Samenvatting

In dit artikel is onderzocht of de motieven voor het vergelijken van cijfers met die van anderen een mediërende rol spelen in de relatie tussen de Big Five-persoonlijkheidskenmerken en het gekozen vergelijkingsniveau. Het onderzoek is uitgevoerd onder ruim 1.500 studenten in het hoger onderwijs. Van de vijf persoonlijkheidsfactoren Extraversie, Mildheid, Ordelijkheid, Emotionele stabiliteit en Autonomie bleek alleen *Ordelijkheid* samen te hangen met de keuze van het vergelijkingsniveau. Ordelijke studenten vergeleken hun cijfers vaker met de cijfers van medestudenten die ongeveer gelijk presteren (laterale vergelijking) dan met die van studenten die het beter doen (opwaartse vergelijking). Daarnaast bleken ordelijke studenten hun cijfers vooral te vergelijken om hun prestaties te evalueren of te verbeteren. Milde, emotioneel stabiele en autonome studenten vergeleken hun cijfers minder vaak om zichzelf beter te voelen. Het evalueren van de eigen prestaties als motief voor sociale vergelijking bleek samen te hangen met laterale vergelijking, en sociale vergelijking met als doel het verbeteren van de prestaties bleek samen te hangen met opwaartse vergelijking. Er werd echter geen bewijs gevonden voor een mediërende rol van de motieven voor vergelijking in de relatie tussen persoonlijkheid en keuze van het vergelijkingsniveau.

1 Inleiding

Als twee studenten hun cijfer op een tentamen terug krijgen, wat doen ze dan? Inderdaad, de kans is groot dat ze hun cijfers met elkaar gaan vergelijken! Wie heeft een hoger cijfer? Jij? Of ik? Festinger (1954) definieerde dit proces van het vergelijken van prestaties als 'sociale vergelijking'. Sindsdien is sociale vergelijking veelvuldig onderzocht binnen de onderwijscontext, omdat deze een

aantal elementen bevat die van nature uitdagen of uitnodigen tot het maken van vergelijkingen (Dijkstra, Kuiper, Van der Werf, Buunk, & Van der Zee, 2008; Levine, 1983). Zo zijn er onderwerpen die vergeleken kunnen worden – cijfers, opdrachten, scripties, of stages – en is er een omgeving waarin deze vergelijkingen ook gestimuleerd worden door medestudenten, docenten of ouders. Daarnaast heeft sociale vergelijking invloed op verschillende onderwijsuitkomsten op diverse onderwijsniveaus. Zo is bijvoorbeeld gebleken dat naarmate studenten zich meer opwaarts vergelijken, hun onderwijsprestaties beter zijn (Blanton, Buunk, Gibbons, & Kuiper, 1999; Huguet, Dumas, Monteil, & Genestoux, 2001; Wehrens, 2008).

In dit onderzoek is onderzocht of de persoonlijkheid van studenten samenhangt met de reden waarom studenten hun cijfers vergelijken met die van anderen en met de keuze van het vergelijkingsniveau – de richting waarin studenten zichzelf vergelijken. Persoonlijkheid speelt mogelijk een belangrijke rol in de verklaring van individuele verschillen tussen studenten met betrekking tot zowel hun motieven voor vergelijking als hun gekozen vergelijkingsniveau. Persoonlijkheid wordt als het ware zichtbaar of manifest door gedrag (Conard, 2006; Lubbers, Van der Werf, Kuiper, & Hendriks, 2008), waartoe ook sociale vergelijking gerekend kan worden. In dit onderzoek is meer specifiek onderzocht of de motieven voor vergelijking een mediërende rol spelen in de relatie tussen persoonlijkheid en de richting van vergelijking.

1.1 Onderzoek naar sociale vergelijking

Eerder onderzoek heeft laten zien dat er individuele verschillen zijn in de keuze van het vergelijkingsniveau. Mensen kunnen zichzelf vergelijken met anderen wiens vaardigheden, prestaties of gemoedstoestand minder goed zijn dan die van henzelf (neerwaartse verge-

lijking), of met anderen die er op die gebieden beter of even goed voor staan (opwaartse of laterale vergelijking) (Dijkstra et al., 2008; Taylor, Wayment, & Carrillo, 1996; Wayment & Taylor, 1995). Tevens kunnen mensen zichzelf vergelijken om verschillen te vinden (contrasteren) of om overeenkomsten te vinden (identificeren). Beide kunnen leiden tot een goed gevoel in de ene situatie of tot een minder goed gevoel in een andere situatie (Buunk, Kuyper, & Van der Zee, 2005; Dijkstra et al., 2008; Smith, 2000).

Daarnaast zijn er ook verschillen tussen mensen in hun motieven om zichzelf te vergelijken. Er is een aantal motieven onderscheiden en onderzocht (Dijkstra et al., 2008; Gibbons & Buunk, 1999; Taylor et al., 1996; Wayment & Taylor, 1995; Wood, 1989). Zo kan sociale vergelijking gericht zijn op het evalueren van de eigen vaardigheden, prestaties, meningen of gemoedstoestanden (hierna zelfevaluatie genoemd) of op verbetering daarvan (hierna zelfverbetering genoemd). Ook is het mogelijk dat mensen zichzelf vergelijken om hun zelfbeeld of zelfvertrouwen te vergroten (hierna zelfverrijking genoemd).

De motieven die iemand heeft om zichzelf te vergelijken hebben mogelijk invloed op de keuze van het niveau van de vergelijkingsander ofwel de richting waarin iemand zichzelf vergelijkt (Dijkstra et al., 2008). In het algemeen wordt aangenomen dat neerwaartse vergelijking kan leiden tot een versterking van het zelfbeeld of zelfvertrouwen, omdat een vergelijking met iemand die 'nog slechter af is' de eigen positie beter doet lijken. Dit is zeker het geval wanneer er sprake is van het contrasteren van de eigen situatie met die van de vergelijkingsander (Buunk, Cohen-Schotanus, & Van Nek, 2007; Dijkstra et al., 2008; Taylor, Buunk, & Aspinwall, 1990; Wood, Taylor, & Lichtman, 2003; Van der Zee, Buunk, Sanderman, Botke, & Van den Bergh, 1999). Opwaartse vergelijking lijkt bijzonder zinvol te zijn wanneer men gericht is op het evalueren (Buunk et al., 2007) of verbeteren (Blanton et al., 1999; Buunk et al., 2007; Dijkstra et al., 2008; Taylor et al., 1996; Wayment & Taylor, 1995; Wood, 1989) van de eigen prestaties of situatie. Opwaartse vergelijking kan iemand informatie geven over hoe de vergelijkingsander tot

diens prestatie is gekomen, en kan een motiverende en inspirerende werking hebben (Dijkstra et al., 2008; Taylor et al., 1996). Tot slot kan een vergelijking met anderen die even goed presteren zinvol zijn om de eigen prestaties of situatie te evalueren (Dijkstra et al., 2008; Wayment & Taylor, 1995; Wehrens, 2008).

1.2 Persoonlijkheid en de keuze van het vergelijkingsniveau

Één van de meest recente aandachtsgebieden in het onderzoek naar sociale vergelijking is gericht op het verklaren van individuele verschillen in sociale vergelijkingprocessen (Buunk & Mussweiler, 2001). Een van de verklaringen voor verschillen tussen individuen in bijvoorbeeld de frequentie waarmee of de richting waarin ze zich vergelijken kan worden gevonden in hun persoonlijkheid. Mensen die hoog scoren op de factor Neuroticisme (of, omgekeerd, laag op Emotionele stabiliteit) blijken zichzelf bijvoorbeeld vaker te vergelijken dan mensen die laag scoren op Neuroticisme (Buunk & Gibbons, 2006; Van der Zee, Buunk, & Sanderman, 1996). Mensen met een lage emotionele stabiliteit ervaren vaker negatieve gemoedstoestanden en onzekerheid. Ze kunnen geneigd zijn om zichzelf vaak te vergelijken omdat ze behoefte hebben aan de informatie uit de vergelijking om hun onzekerheid te verkleinen en hun zelfvertrouwen te vergroten. Tevens blijkt Emotionele stabiliteit ook samen te hangen met de keuze van het vergelijkingsniveau. Uit onderzoek van Molleman, Nauta, & Buunk (2007), Nauta, Molleman, & Buunk (2003) en Van der Zee e.a. (1999) bleek dat een hoge score op Emotionele stabiliteit, of een lage score op Neuroticisme, negatief samenhangt met neerwaartse identificatie. Van der Zee e.a. vonden daarnaast dat Emotionele stabiliteit niet gerelateerd is aan opwaarts contrast, terwijl Nauta e.a. vonden dat Emotionele stabiliteit negatief gerelateerd is aan opwaarts contrast. Mensen die emotioneel minder stabiel zijn geven mogelijk de voorkeur aan neerwaartse, identificerende vergelijking zelfs als dit er toe leidt dat ze zich nog minder goed gaan voelen. Gebaseerd op deze bevindingen werd verwacht dat Emotionele stabiliteit negatief zou samen-

hangen met de neiging om neerwaarts te vergelijken, en niet gerelateerd of eventueel negatief gerelateerd aan opwaartse vergelijking.

Naast Emotionele stabiliteit hebben ook andere Big Five-persoonlijkheidsfactoren invloed op de keuze van het vergelijkingsniveau. Extraverte mensen blijken zichzelf bijvoorbeeld vaker neerwaarts te vergelijken dan introverte mensen (Olson & Evans, 1999; Van der Zee et al., 1996). Extraverte mensen hebben vaak een positieve gemoedstoestand, wat kan leiden tot gevoelens van superioriteit en daarmee tot neerwaartse vergelijking (Olson & Evans, 1999)

Mensen die zichzelf ook vaker neerwaarts vergelijken dan anderen zijn mensen die laag scoren op de factor Mildheid (*Agreeableness*; (Olson & Evans, 1999). De karaktereigenschappen die gepaard gaan met een lage score op *Mildheid* kunnen op eenzelfde wijze leiden tot neerwaartse vergelijking als het geval is bij een lage score op Emotionele stabiliteit. Daarnaast blijken mensen die hoog scoren op de factor Openheid niet snel geneigd te zijn om zichzelf te vergelijken (Buunk & Gibbons, 2006), maar als ze zichzelf vergelijken dan geven ze de voorkeur aan opwaartse vergelijking (Olson & Evans, 1999). Mensen die hoog scoren op *Openheid* voelen zich wellicht minder snel bedreigd door anderen die beter presteren omdat ze nieuwsgierig en flexibel zijn, en meer open staan voor de capaciteiten en meningen van anderen (Olson & Evans, 1999).

Naast *Openheid* (*Openness to Experience*) kent de vijfde van de Big Five-persoonlijkheidsfactoren ook andere benamingen en definities, zoals bijvoorbeeld Intellect (Digman & Inouye, 1986) of, relevant voor dit onderzoek, Autonomie (Hendriks, Hofstee, & De Raad, 1999b, 2002). *Autonomie* refereert aan kritisch denken en onafhankelijkheid in het nemen van besluiten (Hendriks, 1997; Hendriks et al., 1999b, 2002). Uit onderzoek van Van der Zee e.a. (1999) onder kankerpatiënten blijkt dat *Autonomie* niet gerelateerd is aan de keuze van het vergelijkingsniveau, en datzelfde geldt, blijkens hun onderzoek en dat van Olson en Evans (1999). Voor zowel *Autonomie* als voor *Ordelijkheid* zijn dan ook geen expliciete verwachtingen geformuleerd

met betrekking tot hun relatie met de richting van sociale vergelijking.

Voor zover bekend heeft geen van de onderzoeken naar de relatie tussen persoonlijkheid en sociale vergelijking de mogelijkheid tot laterale vergelijking opgenomen. Met andere woorden, deze onderzoeken hadden betrekking op de relatie tussen persoonlijkheid en opwaartse dan wel neerwaartse vergelijking, en niet op de relatie tussen persoonlijkheid en laterale vergelijking. Dit zou kunnen verklaren waarom er bijvoorbeeld geen verband werd gevonden tussen *Ordelijkheid* en de richting van sociale vergelijking.

1.3 Persoonlijkheid, motieven voor vergelijking en de keuze van het vergelijkingsniveau

Aangezien persoonlijkheidskenmerken de keuze van het vergelijkingsniveau lijken te voorspellen zou ook verwacht mogen worden dat deze kenmerken samenhangen met de motieven waarmee iemand zich vergelijkt. Echter, voor zover bekend is er nog geen onderzoek gedaan naar de relatie tussen persoonlijkheid en motieven voor sociale vergelijking. Persoonlijkheid en motieven voor sociale vergelijking zijn mogelijk gerelateerd, en bovendien zouden de motieven voor sociale vergelijking een mediërende rol kunnen spelen in de relatie tussen persoonlijkheid en de keuze van het vergelijkingsniveau. Extraversie bijvoorbeeld uit zich door de neiging optimistisch te zijn en een positieve houding te hebben ten opzichte van problemen (Van der Zee et al., 1999). Extraverte mensen kunnen gemotiveerd zijn om hun optimisme en zelfvertrouwen te handhaven. Zelfverrijking is dan het meest waarschijnlijke motief voor sociale vergelijking, wat vervolgens kan verklaren waarom extraverte mensen meer geneigd zijn om zichzelf neerwaarts te vergelijken (Olson & Evans, 1999; Van der Zee et al., 1996).

Mensen die laag scoren op *Mildheid* kunnen beschreven worden als egocentrisch, autoritair en overheersend. Ze zijn waarschijnlijk eerder gemotiveerd om zichzelf te vergelijken om hun eigen positie te verstevigen dan om hun prestaties te evalueren of te verbeteren. Vandaar dan ook waarschijnlijk

de neiging tot neerwaartse vergelijking bij mensen die laag scoren op *Mildheid* (Olson & Evans, 1999).

Ordelijkheid blijkt positief samen te hangen met prestatiemotivatie (Komaraju & Karau, 2005) en studieprestaties (Chamorro-Premuzic & Furnham, 2003; Conard, 2006). Ordelijke mensen hebben de neiging om hard te werken en voelen de behoefte om goed te presteren. Daarom is het waarschijnlijk dat ordelijke mensen zichzelf vergelijken om hun prestaties te evalueren, wat vervolgens kan leiden tot vergelijking met mensen die even goed presteren; laterale vergelijking.

Emotioneel stabiele mensen zijn minder geneigd om zichzelf te vergelijken dan emotioneel minder stabiele (neurotische) mensen (Van der Zee et al., 1996). Emotioneel stabiele mensen ervaren weinig extreme wisselingen in hun gemoedstoestand en hebben een groot zelfvertrouwen. Mensen die hoog scoren op *Emotionele stabiliteit* zullen dan ook weinig geneigd zijn om zichzelf te vergelijken om hun zelfvertrouwen te vergroten en zullen daarom ook minder de voorkeur geven aan neerwaartse vergelijking.

1.4 Doel- en vraagstelling van dit onderzoek

Samengevat kan gezegd worden dat zowel persoonlijkheidskenmerken als de motieven voor sociale vergelijking invloed lijken te hebben op de keuze van het vergelijkingsniveau. Tot nu toe zijn echter persoonlijkheid, motieven voor vergelijking en de richting van vergelijking nog niet gezamenlijk onderzocht in een onderwijscontext. Daarom is dit onderzoek gericht op het verkennen van een model waarin persoonlijkheidskenmerken, motieven voor vergelijking en keuze van het vergelijkingsniveau zijn opgenomen. Meer specifiek is de centrale vraagstelling van dit onderzoek of de motieven voor vergelijking een mediërende rol spelen in de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en de richting van sociale vergelijking van cijfers. Om deze vraagstelling te kunnen beantwoorden worden achtereenvolgens de volgende deelvragen onderzocht:

1) welke relatie is er tussen persoonlijkheidskenmerken en de keuze van het vergelijkingsniveau (de richting van vergelijking)?;

2) welke relatie is er tussen persoonlijkheidskenmerken en motieven voor vergelijking?;

3) welke relatie is er tussen motieven voor vergelijking en de richting van vergelijking?, en

4) wordt de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken en de richting van vergelijking gemedieerd door motieven voor vergelijking?

2 Methode

2.1 Steekproef en procedure

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen de context van het cohortonderzoek VOCL'93. Dit cohortonderzoek is gestart in 1993 onder ongeveer 20.000 studenten in de eerste klas van het voortgezet onderwijs. Gedurende de tijd dat leerlingen in het voortgezet onderwijs zaten zijn verschillende prestatietests en vragenlijsten afgenomen. In een vervolgonderzoek in 2004 zijn de leerlingen die met goed gevolg het havo- of vwo-eindexamen hadden volbracht opnieuw benaderd ($N = 8.019$). Een vragenlijst met retourenvelop is naar hun thuisadres gestuurd. In een begeleidende brief is benadrukt dat de informatie uit de vragenlijst vertrouwelijk zou worden behandeld. Er werden geen herinneringen verstuurd. Van de 1.951 studenten die de vragenlijst terugstuurden (responspercentage 24%) vulden 1.580 studenten de vragenlijst volledig in. De gemiddelde leeftijd van deze studenten was 23,8 jaar ($Sd. = 0,68$ jaar). De steekproef bestond uit 1.051 vrouwen en 529 mannen.

2.2 Variabelen

Keuze van het vergelijkingsniveau

Allereerst is de studenten gevraagd of ze hun cijfers vergelijken met die van medestudenten. Dit resulteerde in een dichotome variabele *sociale vergelijking* ($1 = ja$, $2 = nee$). Vervolgens werd de studenten die hadden aangegeven hun resultaten te vergelijken gevraagd met wie ze hun cijfers meestal vergeleken. De keuze van het vergelijkingsniveau (de richting van vergelijken) werd bepaald door de respondenten aan te laten geven of

hun eigen cijfers meestal lager, even hoog of hoger waren dan die van de persoon waarmee ze hun cijfers vergeleken. De studenten konden dit aangeven op een vijfpuntsschaal met ankerpunten lopend van 1 = *veel lager* tot 5 = *veel hoger*. Op basis van deze informatie werd een categorische variabele gecreëerd met drie categorieën. Scores 1 en 2 werden gehercodeerd naar 3 = *opwaartse vergelijking* (de vergelijkingsander had hogere of veel hogere cijfers), score 3 werd gehercodeerd naar 2 = *laterale vergelijking* (de vergelijkingsander had even hoge cijfers) en scores 4 en 5 werden gehercodeerd naar 1 = *neerwaartse vergelijking* (de vergelijkingsander had lagere of veel lagere cijfers).

Motieven voor vergelijking

Er werden drie items gebruikt om de motieven te meten die studenten hebben om hun cijfers te vergelijken met andere studenten. Studenten konden aangeven in welke mate ze hun cijfers vergeleken om zich beter te voelen (*zelfverrijking*), om uit te vinden hoe goed ze gepresteerd hadden (*zelfevaluatie*) of om uit te vinden hoe ze in de toekomst beter konden presteren (*zelfverbetering*). De studenten konden dit aangeven op een vijfpuntsschaal met ankerpunten variërend van 1 = *geheel niet van toepassing* tot 5 = *geheel van toepassing*.

Persoonlijkheid

De persoonlijkheidskenmerken werden vastgesteld door middel van zelfoordelen op de Five-Factor Personality Inventory (FFPI); (Hendriks, Hofstee, & De Raad, 1999a; Hendriks et al., 1999b; Hendriks, Kuyper, Offringa, & Van der Werf, 2008). Voor meer informatie wordt verwezen naar de algemene inleiding bij het themanummer. De interne consistentie, bepaald met de gestratificeerde α -coëfficiënt bedraagt in deze steekproef voor *Extraversie* 0,86, voor *Mildheid* 0,81, voor *Ordelijkheid* 0,85, voor *Emotionele stabiliteit* 0,84 en voor *Autonomie* 0,76.

2.3 Analyses

Om het model en de mediërende rol van de motieven van sociale vergelijking te onderzoeken is een serie regressieanalyses uitgevoerd (Baron & Kenny, 1986). Omdat er op

basis van de literatuur expliciete verwachtingen waren ten aanzien van de richting van de meeste verbanden is eenzijdig getoetst voor vrijwel alle parameterschattingen. Daar waar die expliciete verwachtingen er niet waren is tweezijdig getoetst.

Allereerst zijn de persoonlijkheidsfactoren in het model opgenomen als voorspellers van de keuze van het vergelijkingsniveau (Model 1), en vervolgens als voorspellers van de motieven voor sociale vergelijking (Model 2). Daarna zijn de motieven voor sociale vergelijking opgenomen als voorspellers voor de keuze van het vergelijkingsniveau (model 3). Een laatste regressieanalyse met alle voorspellers tegelijkertijd verschaft tot slot informatie over de mediërende rol van motieven voor sociale vergelijking in de relatie tussen de persoonlijkheidskenmerken en het de keuze van het vergelijkingsniveau.

Om mediatie aan te kunnen tonen is het nodig dat: a) er een direct effect is van persoonlijkheidskenmerken op de keuze van het vergelijkingsniveau, b) dat er een direct effect is van persoonlijkheid op de motieven voor vergelijking en c) dat er een direct effect is van de motieven voor vergelijking op de keuze van het vergelijkingsniveau. Het directe effect van persoonlijkheid op de keuze van het vergelijkingsniveau zou niet-significant moeten worden of op zijn minst substantieel af moeten nemen als er gecontroleerd wordt voor de motieven van vergelijking (Baron & Kenny, 1986; Mallinckrodt, Abraham, Meifen, & Russell, 2006).

Voor de analyses met de richting van vergelijking als afhankelijke variabele (Model 1 en Model 3) is multinomiale logistische regressie analyse gebruikt. Laterale vergelijking is daarbij gebruikt als referentiecategorie. De β -waarde van een parameter geeft dan aan wat het effect van die variabele is op de kansverhouding tussen een bepaalde categorie en de referentiecategorie, bijvoorbeeld het effect op de kansverhouding van neerwaartse vergelijking ten opzichte van laterale vergelijking.

Om het effect van persoonlijkheid op de motieven van vergelijking te bepalen (Model 2) is gebruik gemaakt van lineaire regressie analyse. De Wald-statistiek (Bewick, Cheek, & Ball, 2005) is gebruikt om aan te tonen of

de parameterschattingen significant van 0 verschillen. De fit van de modellen is vergeleken door middel van de *likelihood ratio test*. Een significant betere modelfit houdt in dat het model de relatie tussen de variabelen in de dataset meer accuraat weergeeft dan een ander (bijvoorbeeld leeg) genest model (Bewick. et al., 2005).

3 Resultaten

3.1 Beschrijvende gegevens

Tabel 1 laat zien dat 10% van de studenten ($n = 165$) aangeeft hun cijfers niet te vergelijken. Van de groep studenten die aangeeft hun cijfers wel te vergelijken ($n = 1.415$),

Tabel 1
Beschrijvende gegevens keuze van het vergelijkingsniveau

		N	%
Vergelijking	Ja	1.415	89,6
	Nee	165	10,4
Neerwaartse vergelijking		316	22,3
Laterale vergelijking		800	56,5
Opwaartse vergelijking		299	21,1

vergelijken de meeste studenten zichzelf lateraal (56,5%), gevolgd door studenten die hun cijfers neerwaarts vergelijken (22,3%) en studenten die hun cijfers opwaarts vergelijken (21,1%). In Tabel 2 is te zien dat gemiddeld de meeste studenten zichzelf vergelijken om hun prestaties te evalueren. Deze tabel laat ook zien dat de studenten gemiddeld enigszins extravert, ordelijk, emotioneel stabiel en autonoom zijn, en duidelijk mild. Deze verdeling is nagenoeg identiek aan de verdeling in de normeringsteekproef, waarin alleen de scores op *Autonomie* enigszins hoger waren (Hendriks et al., 1999a).

3.2 Vergelijken versus niet-vergelijken

De keuze van het vergelijkingsniveau en de motieven voor vergelijking zijn uiteraard alleen relevant voor die studenten die hebben aangegeven dat ze hun cijfers vergelijken met andere studenten. Daarom zijn de gegevens van studenten die aangaven hun cijfers niet te vergelijken niet opgenomen in de analyses. Echter, het is mogelijk dat er verschillen zijn tussen studenten die aangaven hun cijfers te vergelijken dan wel niet te vergelijken ten aanzien van sekse, leeftijd en de gebruikte variabelen. Daarom zijn deze mogelijke verschillen getoetst door middel van een Pearson χ^2 -toets (voor sekse, niet in de tabel) of een *t*-toets voor onafhankelijke steekproeven (zie Tabel 3). De groep van niet-verge-

Tabel 2
Beschrijvende gegevens motieven van vergelijking en persoonlijkheid

	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Sd.
Zelfverrijking	1,00	5,00	2,50	1,00
Zelfevaluatie	1,00	5,00	4,03	0,74
Zelfverbetering	1,00	5,00	2,47	1,06
Extraversie	-2,78	3,36	0,71	0,94
Mildheid	-1,34	4,45	1,92	0,84
Ordelijkheid	-3,68	3,65	0,63	0,95
Emotionele stabiliteit	-3,05	3,84	0,78	0,96
Autonomie	-1,55	4,87	0,91	0,85

Noot. motieven voor vergelijking $N = 1.415$; persoonlijkheid $N = 1.580$

lijkende studenten bestond uit 66 mannen (40%) en 99 vrouwen, en de groep vergelijkende studenten bestond uit 463 mannen (38%) en 952 vrouwen. Het verschil in de verdeling ten aanzien van sekse tussen de beide groepen was niet significant ($\chi^2(1) = 3,52, p = 0,06$). Daarnaast waren er ook geen significante verschillen ten aanzien van leeftijd tussen de vergelijkende en de niet-vergelijkende studenten ($t(1,578) = 0,28, p = 0,78$).

Er waren echter wel significante verschillen tussen vergelijkende en niet-vergelijkende studenten ten aanzien van persoonlijkheid. Gemiddeld scoorden de vergelijkende studenten hoger op *Ordelijkheid* ($t(1,578) = -3,73, p < 0,01, d = 0,30$). Daarnaast scoorden vergelijkende studenten lager op *Emotionele stabiliteit* dan niet-vergelijkende studenten ($t(1578) = 3,40, p < 0,01, d = 0,29$). Tot slot scoorden de vergelijkende studenten lager op *Autonomie* dan de niet-vergelijkende studenten ($t(1578) = 4,75, p < 0,01, d = 0,37$). De effectgroottes kunnen als relatief klein tot gemiddeld worden beschouwd (Cohen, 1988). Er waren geen significante verschillen tussen vergelijkende en niet-vergelijkende studenten ten aanzien van *Extraversie* ($t(1578) = 1,47, p = 0,14$) of *Mildheid* ($t(1578) = 1,51, p = 0,13$).

3.3 Correlatie tussen de variabelen

Tabel 4 laat de Pearsons correlatie tussen de variabelen zien. *Extraversie* was niet gecorreleerd met zowel motieven voor vergelijking als de keuze van het vergelijkingsniveau. *Mildheid* was significant negatief gecorreleerd met zelfverrijking ($r = -0,09, p < 0,01$) en met neerwaartse vergelijking ($r = -0,06, p < 0,05$). *Ordelijkheid* was significant positief gecorreleerd met de drie motieven voor vergelijking ($r = 0,08, p < 0,01$ voor *zelfverrijking*; $r = 0,11, p < 0,01$ voor *zelfevaluatie*; $r = 0,06, p < 0,05$ voor *zelfverbetering*). Daarnaast bleek *Ordelijkheid* significant negatief gecorreleerd te zijn met opwaartse vergelijking ($r = -0,07, p < 0,01$). *Emotionele stabiliteit* bleek significant negatief gecorreleerd te zijn met *zelfverrijking* ($r = -0,13, p < 0,01$). *Autonomie* bleek significant negatief gecorreleerd te zijn met *zelfverrijking* ($r = -0,19, p < 0,01$) en met neerwaartse vergelijking ($r = 0,05, p < 0,05$). Tot slot bleek *zelfverbetering* significant positief gecorreleerd te zijn met opwaartse vergelijking ($r = 0,05, p < 0,05$).

3.4 Persoonlijkheid als voorspeller van de keuze van het vergelijkingsniveau

In Model 1 zijn de persoonlijkheidsfactoren

Tabel 3

Verschillen tussen vergelijkende en niet-vergelijkende studenten ten aanzien van leeftijd en persoonlijkheid

		M	Sd.	t	p	Vershil	Effect-grootte
Leeftijd	Geen vergelijking	23,82	0,68	0,28	0,78	0,02	0,03
	Vergelijking	23,80	0,68				
Extraversie	Geen vergelijking	0,81	0,93	1,47	0,14	0,11	0,12
	Vergelijking	0,70	0,94				
Mildheid	Geen vergelijking	2,02	0,85	1,51	0,13	0,10	0,13
	Vergelijking	1,91	0,84				
Ordelijkheid	Geen vergelijking	0,36	1,08	-3,73	< 0,01	-0,29	0,30
	Vergelijking	0,66	0,93				
Emotionele stabiliteit	Geen vergelijking	1,02	0,90	3,40	< 0,01	0,27	0,29
	Vergelijking	0,75	0,96				
Autonomie	Geen vergelijking	1,21	0,92	4,75	< 0,01	0,33	0,37
	Vergelijking	0,88	0,84				

Noot. effectgrootte in termen van Cohens *d*

Tabel 4

Correlatie tussen de variabelen

	1	2	3	4	5	6	7	8
Extraversie								
Mildheid	-0,18 **							
Ordelijkheid	0,06 *	-0,07 **						
Emotionele stabiliteit	0,09 **	0,01	-0,02					
Autonomie	0,08 **	-0,10 **	-0,12 **	-0,10 **				
Zelfverrijking	-0,04	-0,09 **	0,08 **	-0,13 **	-0,19 **			
Zelfevaluatie	0,03	0,02	0,11 **	0,00	-0,02	0,14 **		
Zelfverbetering	0,00	-0,02	0,06 *	-0,03	0,01	0,10 **	0,03	
Opwaarts	-0,01	0,04	-0,07 **	-0,03	-0,03	-0,04	0,03	0,05 *
Lateraal	-0,01	0,01	0,02	-0,02	-0,02	0,00	0,02	-0,02
Neerwaarts	0,02	-0,06 *	0,05	0,05	0,05 *	0,04	-0,05	-0,03

Noot. ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$; variabelen 9 – 11 zijn dummyvariabelen

gebruikt als voorspellers van de keuze van het vergelijkingsniveau (zie Tabel 5). In het lege model was de kans van laterale vergelijking bijna 57%, de kans van neerwaartse vergelijking was 22% en de kans van opwaartse vergelijking was 21%. De kansverhouding voor laterale vergelijking is dan $0,57 / (1 - 0,57) = 1,3$, de kansverhouding voor neerwaartse vergelijking is dan 0,28 en de kansverhouding voor opwaartse vergelijking is 0,27.

Toevoeging van de persoonlijkheidsfactoren aan het model verbeterde de modelfit significant (afname van deviantie 24.146; $df = 10$; $p < 0,01$). De resultaten laten zien dat *Ordelijkheid* een significant effect heeft op de keuze van het vergelijkingsniveau: *Ordelijkheid* heeft een negatief effect op de kans op opwaartse vergelijking in verhouding tot de kans op laterale vergelijking ($B = -0,178$, $p < 0,01$; zie Tabel 5). Met andere woorden, ordelijke studenten zullen hun cijfers eerder opwaarts dan lateraal vergelijken. Als de score op *Ordelijkheid* met één standaarddeviatie toeneemt, dan neemt de kansverhouding van opwaartse vergelijking toe met $(e^{-0,178} - 1) * 100 = 16\%$.

Daarnaast werd neerwaartse vergelijking in verhouding tot laterale vergelijking positief voorspeld door *Emotionele stabiliteit* ($B = 0,139$, $p < 0,05$; zie Tabel 5). Met andere

woorden, emotioneel stabiele studenten zullen hun cijfer eerder neerwaarts vergelijken dan lateraal. Omdat echter werd verwacht dat *Emotionele stabiliteit* negatief zou samenhangen met neerwaartse vergelijking, kon de hypothese aangaande de relatie tussen *Emotionele stabiliteit* en de keuze van het vergelijkingsniveau worden verworpen.

3.5 Persoonlijkheid als voorspeller van de motieven voor vergelijking

In Model 2 zijn de persoonlijkheidsfactoren opgenomen om de motieven voor verge-

Tabel 5

Keuze van vergelijkingsniveau voorspeld door persoonlijkheid

	Neerwaarts		Opwaarts	
	B	S.e.B	B	S.e.B
Intercept	-1,022	(0,220)	-0,910	(0,222)
Extraversie	-0,003	(0,073)	0,022	(0,074)
Mildheid	-0,120	(0,081)	0,061	(0,083)
Ordelijkheid	0,096	(0,074)	-0,178	(0,073) *
Emotionele stabiliteit	0,139	(0,072)	-0,055	(0,070)
Autonomie	0,156	(0,081)	-0,073	(0,083)

Noot. * $p < 0,05$

lijking te voorspellen (zie Tabel 6). Gezamenlijk verklaarden de persoonlijkheidsfactoren 7% van de variantie in *zelfverrijking* ($F(5,1409) = 22,573, p < 0,001$). *Autonomie* ($\beta = -0,207, p < 0,01$), *Emotionele stabiliteit* ($\beta = -0,149, p < 0,01$) en *Mildheid* ($\beta = -0,115, p < 0,01$) bleken *zelfverrijking* als motief voor sociale vergelijking negatief te voorspellen.

Daarnaast verklaarden de persoonlijkheidsfactoren 1% van de variantie in *zelfevaluatie* ($F(5,1409) = 4,064, p < 0,01$). De resultaten laten zien dat alleen *Ordelijkheid* een significante positieve voorspeller was van *zelfevaluatie* ($\beta = 0,109, p < 0,01$). Tot slot leverden de persoonlijkheidsfactoren een niet-significante bijdrage (0,1%) aan de voorspelling van *zelfverbetering* ($F(5,1409) = 1,386, p = 0,23$). De resultaten laten zien dat alleen *Ordelijkheid* een significante positieve bijdrage leverde aan de voorspelling van *zelfverbetering* als motief voor sociale vergelijking ($\beta = 0,060, p < 0,05$).

3.6 Motieven voor vergelijking als voorspeller van de keuze van het vergelijkingsniveau

In Model 3 zijn de motieven voor vergelijking gebruikt als voorspellers voor de keuze van het vergelijkingsniveau. Vergeleken met het lege model verbeterde de modelfit significant (afname van deviantie 13.261; $df = 6; p < 0,05$). De resultaten laten zien dat *zelf-*

evaluatie een significant negatief effect had op de kans op neerwaartse vergelijking in verhouding tot laterale vergelijking (zie Tabel 7). Met andere woorden, zelfevaluatie als motief voor sociale vergelijking heeft een positief verband met laterale vergelijking, zoals op basis van de literatuur ook was verwacht. De kansverhouding voor neerwaartse vergelijking neemt met 14% af als de score op evaluatie met één standaarddeviatie toeneemt. Daarnaast laten de resultaten zien dat *zelfverbetering* volgens verwachting een significant positief effect heeft op de kans op opwaartse vergelijking in verhouding tot laterale vergelijking. De kansverhouding van opwaartse vergelijking neemt met 13% toe als de score op verbeteren met één standaarddeviatie toeneemt.

Tabel 7

Keuze van vergelijkingsniveau voorspeld door motieven voor vergelijking

	Neerwaarts		Opwaarts	
	B	S.e.B	B	S.e.B
Intercept	-0,438	(0,401)	-1,344	(0,429)
Zelfverrijking	0,086	(0,067)	-0,107	(0,070)
Zelfevaluatie	-0,154	(0,090) *	0,080	(0,095)
Zelfverbetering	-0,038	(0,064)	0,119	(0,064) *

Noot. ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

Tabel 6

Motieven voor vergelijking voorspeld door persoonlijkheid

	Zelfverrijking			Zelfevaluatie			Zelfverbetering		
	B	S.e.B	β	B	S.e.B	β	B	S.e.B	β
Constante	3,089	(0,084)		3,901	(0,064)		2,484	(0,092)	
Extraversie	-0,037	(0,028)	-0,035	0,027	(0,021)	0,035	-0,006	(0,031)	-0,005
Mildheid	-0,137	(0,031)**	-0,115	0,030	(0,024)	0,034	-0,024	(0,034)	-0,019
Ordelijkheid	0,049	(0,028)	0,046	0,086	(0,021)**	0,109	0,068	(0,031)*	0,060
Emotionele stabiliteit	-0,155	(0,027)**	-0,149	0,001	(0,020)	0,001	-0,028	(0,030)	-0,026
Autonomie	-0,248	(0,031)**	-0,207	-0,009	(0,024)	-0,010	0,019	(0,034)	0,015
R ²	0,071			0,011			0,001		

Noot. ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

3.7 Mediëren motieven voor vergelijking de relatie tussen persoonlijkheid en de keuze van het vergelijkingsniveau?

Zoals gezegd is er sprake van mediatie als alle relaties tussen de verschillende onderdelen van het model significant zijn; persoonlijkheid heeft effect op de motieven voor vergelijking, en de motieven voor vergelijking hebben effect op de keuze van het vergelijkingsniveau. Het effect van persoonlijkheid op de keuze van het vergelijkingsniveau zou moeten afnemen als er gecontroleerd wordt voor de motieven voor vergelijking.

De enige significante relatie tussen de motieven voor vergelijking en de keuze van het vergelijkingsniveau bleek een positief verband te zijn tussen *zelfevaluatie* en *laterale vergelijking* en tussen *zelfverbetering* en *opwaartse vergelijking*. Zowel *zelfverbetering* als *zelfevaluatie* bleken significant samen te hangen met *Ordelijkheid*. Het effect van *Ordelijkheid* op opwaartse vergelijking in verhouding tot laterale vergelijking nam toe na toevoeging van de motieven voor vergelijking aan het model (van $B = -0,178$, $p < 0,05$ naar $B = -0,194$, $p < 0,01$, niet weergegeven in een tabel). Daarom kan worden geconcludeerd dat zelfevaluatie en zelfverbetering als motieven voor vergelijking geen mediërende rol spelen in de relatie tussen *Ordelijkheid* en de keuze van het vergelijkingsniveau.

4 Discussie

In dit onderzoek zijn de relatie tussen de Big Five-persoonlijkheidsfactoren, de motieven voor sociale vergelijking en de keuze van het vergelijkingsniveau onderzocht in de context van het hoger onderwijs in Nederland. Meer specifiek is er gekeken naar de mediërende rol van motieven voor sociale vergelijking in de relatie tussen persoonlijkheid en de keuze van het vergelijkingsniveau. De resultaten hebben laten zien dat alleen *Ordelijkheid* de keuze van het vergelijkingsniveau voorspelde, en dat alle persoonlijkheidsfactoren met uitzondering van *Extraversie* een bijdrage leverden aan de voorspelling van de motieven voor vergelijking. Verder bleek zelfevaluatie als motief voor sociale vergelijking een sig-

nificant effect te hebben op laterale vergelijking en zelfverbetering bleek een significant effect te hebben op opwaartse vergelijking. Er bleek echter geen bewijs te zijn voor een mediërende rol van de motieven voor vergelijking in de relatie tussen persoonlijkheid en de keuze van het vergelijkingsniveau.

In tegenstelling tot eerdere bevindingen met betrekking tot de relatie tussen persoonlijkheid en de keuze van het vergelijkingsniveau werd er in dit onderzoek alleen een effect gevonden voor *Ordelijkheid*. Ordelijke studenten bleken hun cijfer eerder lateraal dan opwaarts te vergelijken, wat consistent is met de verwachtingen die geformuleerd waren. Dit is een bijzonder relevante uitkomst omdat in eerdere onderzoeken naar de relatie tussen persoonlijkheid en de keuze van het vergelijkingsniveau laterale vergelijking niet werd opgenomen; deze studies bleven beperkt tot neerwaartse en opwaartse vergelijking. In deze onderzoeken werd geen verband gevonden tussen *Ordelijkheid* en opwaartse dan wel neerwaartse vergelijking (Olson & Evans, 1999; Van der Zee et al., 1999), en dit onderzoek laat zien dat er daadwerkelijk een relatie bestaat tussen *Ordelijkheid* en de keuze van het niveau van de ander waarmee sociale vergelijking van cijfers plaatsvinden. Ordelijke studenten geven de voorkeur aan laterale vergelijking van hun cijfers.

Ordelijke studenten kunnen worden omschreven als precies, systematisch, perfectionistisch en gericht op prestaties en succes. Het is vrij waarschijnlijk dat mensen met deze karaktereigenschappen in een onderwijscontext tot de best presterende studenten behoren. Dit verkleint de kans op opwaartse vergelijking, simpelweg omdat er maar weinig studenten zijn die nog beter presteren. Hoewel uit de resultaten bleek dat ordelijke studenten de voorkeur geven aan sociale vergelijking met als doel hun prestaties te verbeteren, geeft het feit dat ze desondanks toch lateraal vergelijken inderdaad aan dat er wellicht weinig mogelijkheden voor opwaartse vergelijking zijn. Daarnaast kan laterale vergelijking de studenten voorzien van een 'meetlat' waarlangs ze hun eigen prestaties kunnen afmeten. Dit komt ook overeen met het feit dat *Ordelijkheid* samenhangt met

zelfevaluatie als motief voor vergelijking, ook al werd er vervolgens geen bewijs gevonden voor de verwachte mediërende rol van zelfevaluatie in de relatie tussen *Ordelijkheid* en laterale vergelijking.

Er werd geen relatie gevonden tussen de andere Big Five-persoonlijkheidsfactoren en de richting van sociale vergelijking. Van studenten die laag scoren op *Emotionele stabiliteit* werd verwacht dat ze geneigd zouden zijn om neerwaarts te vergelijken. Echter, er is in het model geen informatie opgenomen over identificatie en contrast. Het is mogelijk dat een verdere specificering van de manier waarop individuen de informatie afkomstig uit sociale vergelijking gebruiken – het zoeken naar verschillen of overeenkomsten – meer inzicht kan verschaffen in de relatie tussen *Emotionele stabiliteit* en de motieven voor vergelijking en de keuze van het vergelijkingsniveau. Emotioneel instabiele mensen kunnen bijvoorbeeld de voorkeur geven aan neerwaartse vergelijking, zelfs als dit betekent dat ze zich naderhand eerder slechter dan beter voelen omdat ze zich identificeerden, en niet contrasteerden met anderen die nog slechter af zijn dan zijzelf. Daarnaast zijn emotioneel instabiele mensen geneigd om hun aandacht te richten op de negatieve aspecten van de informatie afkomstig uit vergelijkingen, met andere woorden ze interpreteren de informatie uit sociale vergelijking op een – voor henzelf – negatieve manier (Van der Zee et al., 1999). De resultaten uit dit onderzoek geven bovendien aan dat emotioneel minder stabiele studenten meer geneigd zijn om zichzelf te vergelijken dan emotioneel stabiele studenten, wat verder onderzoek onder deze groep studenten des te relevanter maakt.

Van studenten die hoog scoren op *Extraversie* en studenten die laag scoren op *Mildheid* werd verwacht dat ze geneigd zijn hun cijfers neerwaarts te vergelijken (Olson & Evans, 1999; Van der Zee et al., 1996). De resultaten van de analyses onderbouwen deze verwachting echter niet. Het onderzoek van Olson en Evans is ook uitgevoerd onder studenten. Ze gebruikten echter een ander instrument – gebaseerd op dagboeken – en de keuze van het vergelijkingsniveau werd gemeten op een aantal tijdstippen en met be-

trekking tot een aantal verschillende onderwerpen, niet alleen prestaties van studenten maar ook meningen en bepaalde eigenschappen. Het instrument dat gebruikt is in dit onderzoek beperkte zich tot vergelijking van cijfers en was tevens niet gericht op vergelijking op een specifiek moment maar eerder op vergelijking gedurende een langere periode ('het afgelopen studiejaar'). Omdat zowel *Extraversie* (Asendorpf & Wilpers, 1998; Jensen-Campbell, Adams, Perry, Workman, Furdella, & Egan, 2002; Ozer & Benet-Martinez, 2006; White, Hendrick, & Hendrick, 2004) als *Mildheid* (Carlo, Okun, Knight, & De Guzman, 2005; Donnellan, Conger, & Bryant, 2004; Graziano, Hair, & Finch, 1997; Jensen-Campbell et al., 2002) een belangrijke rol spelen in interpersoonlijke relaties is het goed mogelijk dat *Extraversie* en *Mildheid* niet zozeer gerelateerd zijn aan vergelijking van academische onderwerpen maar veel meer aan andere onderwerpen die meer interpersoonlijk van aard zijn. Dit kan ook een mogelijke verklaring zijn voor het feit dat de bevindingen in deze studie niet overeen komen met de bevindingen van Van der Zee e.a. (1999), omdat het onderwerp van sociale vergelijking in hun studie betrekking had op gezondheidsproblemen.

Autonome individuen kunnen worden beschreven als onafhankelijke, kritische mensen met een eigen mening die niet snel geneigd zijn zich aan te passen aan groepsnormen. Het is mogelijk dat autonome studenten zich daarom vergelijken in de richting waaraan ze zelf op dat moment de voorkeur geven en dat ze zich niet systematisch in een bepaalde richting vergelijken. Dit kan verklaren waarom er geen significante relatie werd gevonden tussen *Autonomie* en de keuze van het vergelijkingsniveau.

De verbanden tussen persoonlijkheid en de motieven voor sociale vergelijking bleken grotendeels in overeenstemming met de verwachtingen op basis van de bestaande literatuur. De resultaten laten zien dat er een negatief verband is tussen *Mildheid*, *Emotionele stabiliteit* en *Autonomie* aan de ene kant en zelfverrijking als motief voor sociale vergelijking aan de andere kant. Met andere woorden, hoe minder mild, emotioneel stabiel en autonoom studenten zijn, des te meer ze ge-

neigd zijn om zichzelf te vergelijken om hun zelfvertrouwen of zelfbeeld te versterken. Daarnaast werd een significant positief verband gevonden tussen *Ordelijkheid* en zelfevaluatie en -verbetering als motieven voor vergelijking. In tegenstelling tot de verwachtingen werd er echter geen verband gevonden tussen *Extraversie* en *zelfverrijking*, en ook niet tussen *Extraversie* en één van de andere motieven voor sociale vergelijking. Meer extraverte studenten hebben wellicht wel de behoefte om hun grote mate van zelfvertrouwen te behouden, maar dan vooral met betrekking tot bijvoorbeeld sociale status, populariteit of een ander interpersoonlijk onderwerp. Deze waren echter niet in dit onderzoek opgenomen.

Zoals verwacht werd op basis van de bestaande literatuur (Blanton et al., 1999; Buunk et al., 2007; Dijkstra et al., 2008; Taylor et al., 1996; Wayment & Taylor, 1995; Wood, 1989) werd een significante positieve relatie gevonden tussen zelfevaluatie en laterale vergelijking en tussen zelfverbetering en opwaartse vergelijking. Met andere woorden, wanneer studenten zichzelf vergelijken om hun prestaties te evalueren zijn ze geneigd hun cijfers lateraal te vergelijken, en wanneer studenten hun prestaties willen verbeteren zijn ze geneigd hun cijfers opwaarts te vergelijken. Anders dan werd verwacht, is er echter geen relatie gevonden tussen zelfverrijking als motief voor sociale vergelijking en de keuze van een neerwaarts vergelijkningsniveau.

In dit onderzoek is gemeten in hoeverre studenten zichzelf vergelijken om hun prestaties te evalueren, te verbeteren en om hun zelfvertrouwen te vergroten. Er werd echter niet gevraagd naar een dominant motief voor sociale vergelijking, met andere woorden of het motief voor vergelijking zelfevaluatie, zelfverbetering of zelfverrijking. Aangezien de meeste onderzoeken naar het verband tussen motieven voor vergelijking en de keuze van het vergelijkningsniveau wel een dominant motief voor vergelijking gebruikten, is dit mogelijk een goede verklaring waarom in dit onderzoek de bevindingen uit die onderzoeken niet konden worden gerepliceerd. Het gebruik van drie motieven voor sociale vergelijking zoals dat in deze studie is gedaan

kan echter juist worden gezien als een sterk punt van dit onderzoek, omdat het een verdere nuancering geeft van onze kennis met betrekking tot de relatie tussen motieven voor sociale vergelijking en het niveau van de vergelijkningsnader waarmee wordt vergeleken.

Dit onderzoek was gericht op een zeer specifieke groep mensen in een zeer specifieke situatie: studenten in het hoger onderwijs. De relatie tussen persoonlijkheid en sociale vergelijking is mogelijk veel duidelijker in andere situaties die meer congruent zijn met bepaalde persoonlijkheidskenmerken. Voor extraverte studenten kunnen bijvoorbeeld heel andere motieven aan de orde zijn wanneer het gaat om interpersoonlijke relaties, waarin *Extraversie* een belangrijke rol speelt, dan wanneer het gaat om vergelijking van academische prestaties. *Extraversie* speelt een belangrijke rol in een sociale context, en de relatie tussen *Extraversie* en de richting van vergelijking en motieven voor vergelijking is mogelijk veel expliciet aanwezig wanneer het onderwerp van vergelijking meer gerelateerd is aan een sociale context. Dit kan mogelijk ook verklaren waarom in dit onderzoek alleen een verband werd gevonden tussen *Ordelijkheid* en de keuze van het vergelijkningsniveau, omdat *Ordelijkheid* een zeer relevante factor is binnen de context van het onderwijs.

In dit onderzoek is niet nagegaan wat het effect is van persoonlijkheidskenmerken, motieven voor vergelijking en de keuze van het vergelijkningsniveau op de studieresultaten van studenten. Uiteindelijk zijn de resultaten van studenten één van de meest belangrijke, zo niet de belangrijkste uitkomstmaten in het onderwijs. Één van de onderwerpen waarin onderwijskundig onderzoekers geïnteresseerd zijn is het achterhalen van de redenen waarom sommige studenten buitengewoon succesvol zijn in het onderwijs terwijl anderen dat niet zijn. Naast een aantal andere factoren blijkt het niveau van de medestudenten waarmee vergeleken wordt invloed te hebben op de academische prestaties van studenten, in die zin dat opwaartse vergelijking een positief effect blijkt te hebben op studieprestaties (Blanton et al., 1999; Dijkstra et al., 2008; Gibbons, Blanton, Gerrard, Buunk, & Eggleston, 2000; Wehrens, 2008). Daar-

naast blijkt ook persoonlijkheid invloed te hebben op academische prestaties (Poropat, 2009). Een suggestie voor vervolgonderzoek zou dan ook kunnen zijn om te onderzoeken of het effect van persoonlijkheidskenmerken op de studieprestaties van studenten verklaard kan worden door de keuze van het vergelijkingsniveau. Dit is met name relevant voor *Ordelijkheid* omdat dit een belangrijke persoonlijke eigenschap blijkt te zijn in relatie tot studieprestaties, en omdat dit onderzoek heeft laten zien dat *Ordelijkheid* een relatie heeft met zowel de motieven van studenten om zich met anderen te vergelijken als met de keuze van het niveau van de anderen met wie ze zich vergelijken.

Noot

- 1 Dit onderzoek is gesubsidieerd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), subsidienummer 015-001-031.

Literatuur

- Asendorpf, J., & Wilpers, S. (1998). Personality effects on social relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 1531-1544.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1173-1182.
- Bewick, V., Cheek, L., & Ball, J. (2005). Statistics review 14: Logistic Regression. *Critical Care, 9*, 112-118.
- Blanton, H., Buunk, A. P., Gibbons, F. X., & Kuyper, H. (1999). When better-than-others compare upward: Choice of comparison and comparative evaluation as independent predictors of academic performance. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 420-430.
- Buunk, A. P., Cohen-Schotanus, J., & Nek, R. H. van. (2007). Why and how people engage in social comparison while learning social skills in groups. *Group Dynamics, 11*, 140-152.
- Buunk, A. P., & Gibbons, F. X. (2006). Social comparison orientation: A new perspective on those who do and those who don't compare with others. In S. Guimond (Ed.), *Social comparison and social psychology: Understanding cognition, intergroup relations, and culture* (pp. 15-32). Cambridge: Cambridge University Press.
- Buunk, B. P., Kuyper, H., & Zee, Y. G. van der. (2005). Affective response to social comparison in the classroom. *Basic & Applied Social Psychology, 27*, 229-237.
- Buunk, A. P., & Mussweiler, T. (2001). New directions in social comparison research. *European Journal of Social Psychology, 31*, 467-475.
- Carlo, G., Okun, M. A., Knight, G. P., & De Guzman, M. R. T. (2005). The interplay of traits and motives on volunteering: Agreeableness, extraversion and prosocial value motivation. *Personality and Individual Differences, 38*, 1293-1305.
- Chamorro-Premuzic, T., & Furnham, A. (2003). Personality traits and academic examination performance. *European Journal of Personality, 17*, 237-250.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2 ed.) Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Conard, M. (2006). Aptitude is not enough: How personality and behavior predict academic performance. *Journal of Research in Personality, 40*, 339-346.
- Digman, J. M., & Inouye, J. (1986). Further specification of the five robust factors of personality. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*, 116-123.
- Dijkstra, P., Kuyper, H., Werf, M. P. C. van der, Buunk, A. P., & Zee, Y. van der (2008). Social comparison in the classroom: A review. *Review of Educational Research, 78*, 828-879.
- Donnellan, M. B., Conger, R., & Bryant, C. (2004). The Big Five and enduring marriages. *Journal of Research in Personality, 38*, 481-504.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations, 7*, 117-140.
- Gibbons, F. X., Blanton, H., Gerrard, M., Buunk, A. P., & Eggleston, T. (2000). Does social comparison make a difference? Optimism as a moderator of the relation between comparison level and academic performance. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26*, 637-648.
- Gibbons, F. X., & Buunk, A. P. (1999). Individual

- differences in social comparison: development of a scale of social comparison orientation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 129-142.
- Graziano, W. G., Hair, E. C., & Finch, J. (1997). Competitiveness mediates the link between personality and group performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1394-1408.
- Hendriks, A. A. J. (1997). The construction of the Five-Factor Personality Inventory. Dissertatie. Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, Nederland.
- Hendriks, A. A. J., Hofstee, W. K. B., & Raad, B. de. (1999a). Handleiding bij de Five-Factor Personality Inventory (FFPI). Lisse, Nederland: Swets Test Publishers.
- Hendriks, A. A. J., Hofstee, W. K. B., & Raad, B. de (1999b). The Five-Factor Personality Inventory (FFPI). *Personality and Individual Differences*, 27, 307-325.
- Hendriks, A. A. J., Hofstee, W. K. B., & Raad, B. de. (2002). The Five-Factor Personality Inventory. In B. De Raad & M. Perugini (Eds.), *Big Five Assessment* (pp. 79-108). Seattle, WA: Hogrefe & Huber.
- Hendriks, A. A. J., Kuyper, H., Offringa, G. J., & Werf, M.P.C. van der. (2008). Assessing young adolescents' personality with the Five-Factor Personality Inventory. *Assessment*, 15, 304-316.
- Huguet, P., Dumas, F., Monteil, J. M., & Geneoux, N. (2001). Social comparison choices in the classroom: Further evidence for students' upward comparison tendency and its beneficial impact on performance. *European Journal of Social Psychology*, 31, 557-578.
- Jensen-Campbell, L., Adams, R., Perry, D., Workman, K., Furdella, J., & Egan, S. (2002). Agreeableness, extraversion, and peer relations in early adolescence: Winning friends and deflecting aggression. *Journal of Research in Personality*, 36, 224-251.
- Komaraju, M., & Karau, S. (2005). The relationship between the big five personality traits and academic motivation. *Personality and Individual Differences*, 39, 557-567.
- Levine, J. M. (1983). Social comparison and education. In J. M. Levine & M. C. Wang (Eds.), *Teacher and Student Perception: Implications for Learning* (pp. 29-55). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lubbers, M. J., Werf, M. P. C. van der, Kuyper, H., & Hendriks, A. A. J. (2010). Does homework behavior mediate the relation between personality and academic performance? *Learning and Individual Differences*, 20, 203-208.
- Mallinckrodt, B., Abraham, W. T., Meifen, W., & Russell, D. W. (2006). Advances in testing the statistical significance of mediation effects. *Journal of Counseling Psychology*, 53, 372-378.
- Molleman, E., Nauta, A., & Buunk, B. P. (2007). Social comparison-based thoughts in groups: Their associations with interpersonal trust and learning outcomes. *Journal of Applied Social Psychology*, 37, 1163-1180.
- Nauta, A., Molleman, E., & Buunk, B. P. (2003). Oorzaken en gevolgen van sociale vergelijkingsgedachten in taakgroepen. *Gedrag en Organisatie*, 16, 59-79.
- Olson, B., & Evans, D. (1999). The role of the big five personality dimensions in the directions and affective consequences of everyday social comparisons. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 1498-1508.
- Ozer, D., & Benet-Martinez, V. (2006). Personality and the prediction of consequential outcomes. *Annual Review of Psychology*, 57, 401-421.
- Poropat, A. E. (2009). A meta-analysis of the five factor model of personality and academic performance. *Psychological Bulletin*, 135, 322-338.
- Smith, R. H. (2000). Assimilative and contrastive emotional reactions to upward and downward social comparisons. In J. Suls & L. Wheeler (Eds.), *Handbook of social comparison: Theory and research* (pp. 173-200). Dordrecht, Nederland: Kluwer Academic Publishers.
- Taylor, S. E., Buunk, B. P., & Aspinwall, L. G. (1990). Social comparison, stress, and coping. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16, 74-89.
- Taylor, S., Wayment, H., & Carrillo, M. (1996). Social comparison, self-regulation, and motivation. In R. Sorrentino & E.T. Higgins (Eds.), *Handbook of motivation and cognition, Vol. 3: The interpersonal context* (pp. 3-27). New York: Guilford Press.
- Tucker, L. R. (1951). *A method for synthesis of factor analysis studies*. Washington, DC: Department of the Army.
- Wayment, H. A., & Taylor, S. E. (1995). Self-evaluation

luation processes: Motives, information use, and self-esteem. *Journal of Personality*, 63, 729-757.

Wehrens, M. J. P. W. (2008). *How did you do? Social comparison in secondary education*. Dissertatie. Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, Nederland.

White, J., Hendrick, S., & Hendrick, C. (2004). Big Five personality variables and relationship constructs. *Personality and Individual Differences*, 37, 1519-1530.

Wood, J. V. (1989). Theory and research concerning social comparisons of personal attributes. *Psychological Bulletin*, 106, 231-248.

Wood, J. V., Taylor, S. E., & Lichtman, R. R. (2003). Social comparison in adjustment to breast cancer. In P. Salovey & A. J. Rothman (Eds.), *Social psychology of health* (pp. 151-165). New York, NY: Psychology Press.

Zee, K. van der, Buunk, A. P., & Sanderman, R. (1996). The relationship between social comparison processes and personality. *Personality and Individual Differences*, 20, 551-565.

Zee, K. van der, Buunk, A. P., Sanderman, R., Botke, G., & Van den Bergh, F. (1999). The big five and identification-contrast processes in social comparison in adjustment to cancer treatment. *European Journal of Personality*, 13, 307-326.

Manuscript aanvaard op: 16 april 2011

Abstract

The role of comparison motives in the relationship between personality and comparison level choice

This article studied whether the motives for comparison of grades with those of others play a mediating role in the relationship between the Big Five personality traits and the choice of the level of comparison of students. The study was conducted among about 1,500 students in higher education. Of the five personality factors – Extraversion, Agreeableness, Conscientiousness, Emotional stability, and (intellectual) Autonomy – only Conscientiousness appeared predictive of the comparison level choice. Conscientious students were more likely to compare their grades lateral than upward. Furthermore, conscientious students appeared more likely to compare their grades for reasons of self-evaluation and self-improvement. Agreeable, emotionally stable and autonomous students appeared less likely to compare their grades for reasons of self-enhancement. Furthermore, self-evaluation appeared predictive of lateral comparison and self-improvement appeared predictive of upward comparison. However, no evidence was found for a mediator role of the motives for comparison in the association between personality and the comparison level choice.

Auteurs

Lilian Eggens is onderzoeker in het Lectoraat Excellentie in Hoger Onderwijs en Samenleving van de Hanzehogeschool Groningen. **Jolijn Hendriks, Roel Bosker** en **Greetje van de Werf** zijn werkzaam aan Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs (GION), Rijksuniversiteit Groningen.

Correspondentieadres: Greetje van der Werf, Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs (GION), Rijksuniversiteit Groningen, Grote Rozenstraat 3, 9712 TG Groningen. E-mail: m.p.c.van.der.werf@rug.nl.